

Men moet er echter gericht naar zoeken. De kans dat ze bij toeval foeragerend worden aangetroffen, is namelijk uiterst klein. Wellicht lukt het de Vlinderwerkgroep Friesland in de komende jaren een beter beeld te krijgen van de nog aanwezige populaties van dit prachtige vlindertje. Vermeldenswaard is nog de soortbeschrijving van de Bruine eikenpage in de recent verschenen 'Dagvlinders in Drenthe', omdat daarin een vergelijkbaar beeld wordt gegeven van de situatie in de zuidoosthoek van onze provincie.

Verslag themadag 'bescherming van het veenhooibeestje' Auke Hunneman

Het veenhooibeestje is momenteel één van de meest bedreigde dagvlinders. Het Fochtelooërveen herbergt met 300 tot 500 individuen de grootste populatie veenhooibeestjes van ons land en de beheerder, Vereniging Natuurmonumenten, heeft om die reden een grote verantwoordelijkheid voor behoud van de soort. Mede dankzij een succesvol uitgevoerd hoogveenherstelproject is de populatie hier de laatste jaren flink gegroeid en daarom lijkt de toekomst voor het veenhooibeestje ter plaatse veelbelovend. Omdat de in Fochteloo gevolgde aanpak dus vruchten lijkt af te werpen, kan deze als voorbeeld dienen voor het herstel van andere grotere hoogveenrestanten, zowel nationaal als internationaal. Om die reden werd op vier november van het afgelopen jaar een themadag over het veenhooibeestje georganiseerd door Vereniging Natuurmonumenten, De Vlinderstichting en Vlinderwerkgroep Friesland. Het doel van deze dag was tweeledig: (1) uitleg geven over de gekozen aanpak in het Fochtelooërveen, en (2) het uitwisselen van ideeën omtrent hoogveenbeheer en behoud van het veenhooibeestje in het algemeen.

Genodigden voor deze dag waren onder meer beleidsmedewerkers van diverse provincies, beheerders van grotere hoogveenterreinen, medewerkers van De Vlinderstichting en Natuurmonumenten, en (enkele) leden van de vlinderwerkgroep. Vanwege de grote belangstelling werd de dag niet gehouden in de informatieruimte van Natuurmonumenten zoals aanvankelijk de bedoeling was, maar in het dorps huis van Ravenswoud. Het programma bestond uit zes lezingen met aansluitend een bezoek aan het veen. Een aderlating was de afwezigheid van de Britse bioloog David Wainwright die vanwege familieomstandigheden moest afzeggen. Gelukkig werd Pauline Arends, werkzaam bij Staatsbosbeheer in Hooghalen, bereid gevonden om het een en ander te vertellen over de recente herontdekking van een verdwenen gewaande populatie van het veenhooibeestje in boswachterij Hooghalen.

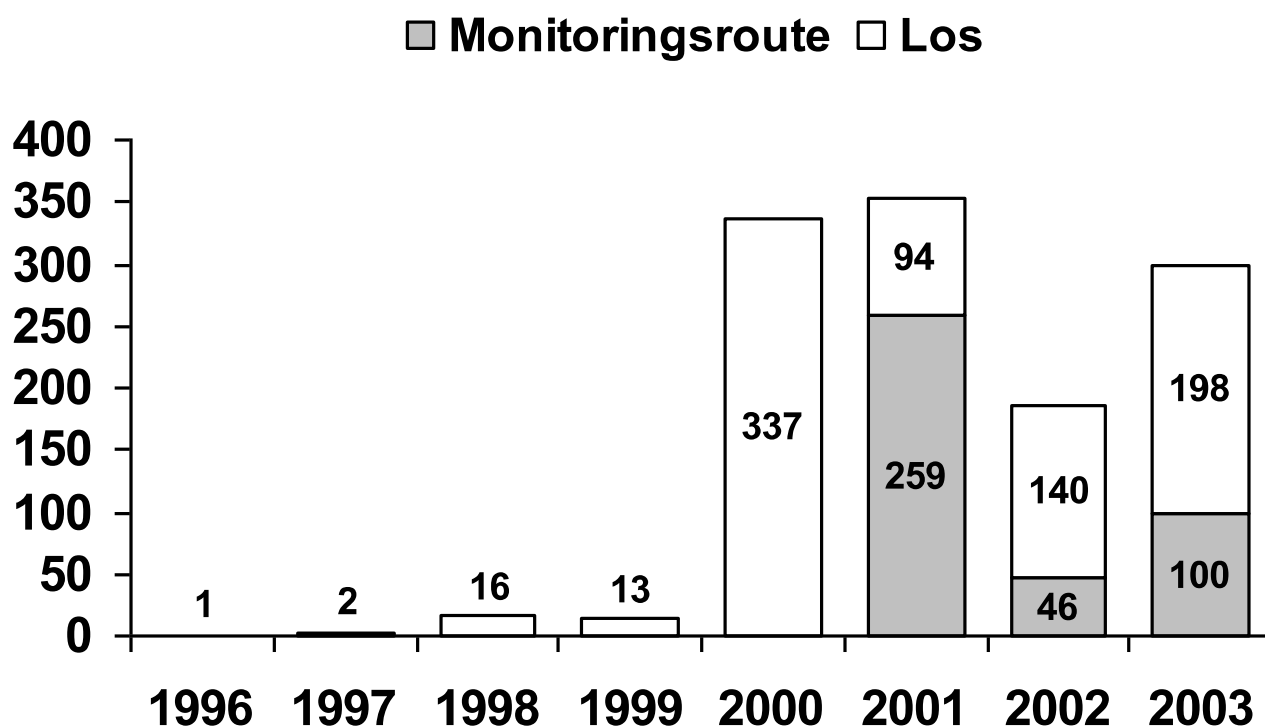
Het thema werd ingeleid door dagvoorzitter Theo Verstrael, directeur van De Vlinderstichting. Vervolgens nam Henk de Vries (medewerker onderzoek en advies bij De Vlinderstichting) het woord. Hij sprak over de landelijke situatie, dus over de oorzaken van de sterke achteruitgang van het veenhooibeestje sinds 1980, de huidige verspreiding en de mogelijkheid tot herintroductie. Uit vegetatie-

onderzoek blijken de Engbertsdijkvenen hiervoor het meest kansrijk te zijn. Vraag is echter uit welke populatie het donormateriaal moet worden gehaald, Fochteloo is (op termijn) een optie, maar ook Duitse leefgebieden behoren tot de mogelijkheden. De populatie in het Fochtelooërveen is op dit moment nog niet geschikt om als bronpopulatie te dienen, aangezien de omvang van de populatie onvoldoende is. Op langere termijn moeten de voor- en nadelen van herintroductie zorgvuldig worden afgewogen.

Jan-Willem Van 't Hullenaar van ecohydrologisch adviesbureau Bell-Hullenaar ging daarna in op de vernattingsmaatregelen die de afgelopen decennia in het Fochtelooërveen zijn genomen om (opnieuw) veenontwikkeling mogelijk te maken. De belangrijkste negatieve invloed op het veen is volgens hem de boekweitbrandcultuur geweest, waardoor de toplaag van het veen is aangetast en zich grote schommelingen in de waterstand voordoen. Hierdoor is pijpenstrootje de vegetatie gaan domineren en krijgen karakteristieke hoogveensoorten als lavendelhei en kleine veenbes geen kans. Het veen is recentelijk door de aanleg van een netwerk van kaden opgesplitst in diverse compartimenten om oppervlakkige afstroming tegen te gaan. Cruciaal voor het slagen van deze compartimenteringsaanpak is om de compartimenten zó te kiezen dat de hoogteverschillen binnen het compartiment minimaal zijn. Op deze wijze ontstaan geen grote oppervlakten open water of wordt voorkomen dat op sommige plaatsen het waterpeil nog (steeds) te diep onder het maaiveld ligt. Omdat in het Fochtelooërveen sprake is van witveen, is gekozen voor het herstel van veenmosgroei door drijftilvorming (verlanding). Dit houdt in dat drijvende matten van veenmos, die hun drijfvermogen ontleen aan de productie van methaangas, als uitgangspunt dienen voor herstel van het veenmosdek.

Roel Douwes van Vereniging Natuurmonumenten belichtte het uitgebreide monitoringprogramma dat verbonden is aan het hoogveenherstelproject. Dit programma behelst de monitoring van zowel flora, vegetatie en waterkwaliteit als standen van het grond- en oppervlaktewater. Het monitoringprogramma is in eerste instantie opgezet voor een periode van vier jaar (1999-2002), waarna het geheel wordt geëvalueerd. Uit een vergelijking van een in 2002 uitgevoerde integrale vegetatiekartering met die van een vrijwel identieke kartering uit 1992 worden de geboekte resultaten afgeleid en het toekomstperspectief geschetst. De onderzoekers Altenburg en van der Veen (2003) zijn onverdeeld positief over de ontwikkeling van het veen tot dusver. Het blijkt dat pijpenstrootje in dichtheid is afgenomen, terwijl karakteristieke hoogveensoorten als eenarig wollegras en lavendelhei zijn toegenomen. Daarnaast zijn de voor hoogveenontwikkeling onmisbare veenmossen vooruitgegaan, waarbij vooral de forse toename van waterveenmos opvallend is. Wel plaatsen ze de kanttekening dat tijdens de onderzoeksperiode sprake is geweest van overwegend 'natte zomers'. Het is dus afwachten hoe het veen (de vegetatie) op de zeer droge zomer van 2003 reageert!

Aantalsontwikkeling Fochtelooërveen

Figuur 1 Aantalsontwikkeling van de populatie van het veenhooibeestje in het Fochtelooërveen. Losse waarnemingen (wit) betreffen waarnemingen buiten de transecttellingen om.

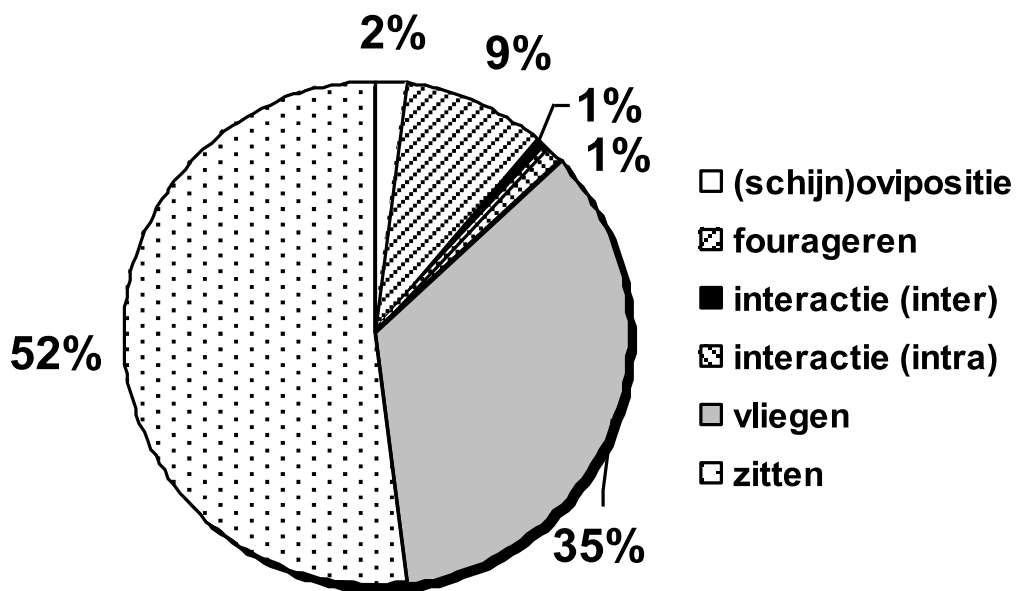
Daarna lichtte Henk Hunneman de activiteiten van onze vlinderwerkgroep in het Fochtelooërveen toe. Hij begon met een uitleg van de wijze waarop Vereniging Natuurmonumenten in het Fochtelooërveen behoud van het veenhooibeestje en hoogveenherstel op elkaar afstemt. De gevolgde aanpak lijkt succesvol, omdat - zo blijkt uit monitoringresultaten - parallel met de werkzaamheden sprake is van een 'comeback' van het veenhooibeestje na een uiterst moeilijke periode (zie figuur 1). Ook de ecologische eisen en het gedrag van het veenhooibeestje (zie figuur 2) kwamen uitgebreid aan bod. Op basis van de onderzoeksresultaten kan nauwkeurig worden aangegeven welke locaties geschikt zijn als leefgebied voor het veenhooibeestje. Het is de bedoeling dat deze refugia bij de herstelwerkzaamheden grotendeels worden ontzien en dat later, vanuit de huidige leefgebieden, (her)kolonisatie van gerestaureerde delen van het veen plaatsvindt. Daarom is het zaak dat de vlinderwerkgroep de ontwikkelingen in het veen op de voet blijft volgen!

Na de lunch was het tijd voor een film. Annette van Berkel (De Vlinderstichting) liet fraaie opnamen zien van het veenhooibeestje en de slangenarend, een

gevederde dwaalgast uit Zuid-Europa, die het Fochtelooërveen bijna jaarlijks met een langdurig bezoek vereert. De beelden toonden hoe een arend zijn prooi, in dit geval een forse slang, bemachtigde en bovendien werden unieke beelden getoond van een ei-afzettend veenhooibeestje. De beelden deden me weer verlangen naar de zomer!

De huidige verspreiding van het veenhooibeestje is beperkt tot de provincies Friesland en Drenthe. In Drenthe komt de soort behalve in het Drentse deel van het Fochtelooërveen ook voor in geïsoleerde vennetjes in de boswachterijen Grolloo, Schoonloo en Hooghalen. Pauline Arends (Staatsbosbeheer) gaf uitleg over de situatie in deze Drentse vennetjes, met speciale aandacht voor de situatie in Hooghalen. Hier werd in 2003 een verdwenen gewaande populatie van het veenhooibeestje herontdekt. De populatie telde destijds maar liefst 50 tot 100 vlinders en komt daarmee, qua omvang, op de tweede plaats achter het Fochtelooërveen. Uit deze herontdekking blijkt dat ook in ons goed onderzochte land verrassingen niet zijn uitgesloten. Het blijft opletten dus!

Dagvoorzitter Theo Verstrael eindigde met de slotconclusie dat er, ondanks onzekerheden betreffende de klimaatverandering, nog steeds toekomst voor het veenhooibeestje in Nederland is. Dat we ons moeten blijven inspannen om het veenhooibeestje voor Nederland te behouden, daar was iedereen het over eens.

Figuur 2 Tijdsbesteding van het veenhooibeestje in het Fochtelooërveen ($N=23$ en $T = 7626$ sec.).

De dag werd in stijl afgesloten met een bezoek aan het Fochteloërveen onder leiding van Willem Klok (Vereniging Natuurmonumenten). Alle aanwezigen konden nu met eigen ogen zien welke maatregelen ter plekke zijn genomen om het veen te herstellen en bovendien was te zien waar het veenhooibeestje ('s zomers) vliegt. Tijdens de wandeling was er volop gelegenheid om vragen te stellen aan de diverse deskundigen en om met elkaar van gedachten te wisselen. Als klap op de vuurpijl werd ook nog een gladde slang waargenomen, die het najaarszonnetje gebruikte om zich op te warmen. Omstreeks vier uur werd het bezoek aan het veen en daarmee de themadag beëindigd. Gezien de vele positieve reacties na afloop werd de dag als zeer plezierig ervaren. Laten we hopen dat de themadag door kennisuitwisseling en discussies een vervolg krijgt en zodoende bijdraagt aan behoud van het veenhooibeestje en herstel van zijn biotoop. Het staat vast dat dit alleen kan door samenwerking tussen alle hierbij betrokken partijen (terreinbeheerders, vrijwilligers en professionele adviseurs).

Referentie

Altenburg, W. en K. van der Veen (2003) Vegetatie-ontwikkeling in het Fochteloërveen in de periode 1992-2002. A&W-rapport 393. Altenburg & Wymenga, Veenwouden

Dagvlinderatlas Vlinderwerkgroep Drenthe Gerard Bergsma

Op zaterdag 15 november 2003 was de Vlinderwerkgroep Friesland uitgenodigd voor de presentatie van de nieuwe atlas 'Dagvlinders in Drenthe'. Dit is de derde provinciale atlas na de uitgaven van de vlinderwerkgroepen Friesland en Limburg. De feestelijke gebeurtenis vond plaats in het Noorderdierenpark te Emmen. Om 14.00 uur werden de genodigden verwelkomd in de Vlindertuin, een wel zeer toepasselijke omgeving als decor voor de uitreiking van het eerste exemplaar van de atlas aan mevrouw A. Edelenbosch, gedeputeerde voor natuur, landbouw en landschap van de Provincie Drenthe. Vervolgens kreeg Jan van der Made als oud-directeur van de Vlinderstichting ook een exemplaar aangeboden. De entourage met de rondfladderende en prachtig zwevende tropische vlinders was een waar genoegen voor de aanwezige vlinderliefhebbers.

Om 14.30 uur was er een pauze en wandelden wij binnendoor naar het Auditorium van het Biochron voor het vervolg van deze middag. Mevrouw Edelenbosch van de Provincie hield hier een gloedvolle toespraak over de inspanningen, die de Vlinderwerkgroep Drenthe over een periode van tien jaar had geleverd om alle gegevens voor de atlas te verzamelen. Ook voor de samenstellers van de atlas, die met bloed, zweet en tranen de laatste loodjes aflegden, had zij grote lof. De atlas is dan ook een waardevol boekwerk geworden met vele mooie foto's en een grote variatie aan onderwerpen. Daarna was de beurt aan Jan van der Made, die op vertrouwde wijze de relatie legde naar de vlinders in hun natuurlijke leefomgeving en vertelde over de ups en downs op vlindergebied in zijn lange actieve loopbaan bij de Vlinderstichting. Jan woont tegenwoordig ook in Drenthe!